

FIER!

FIER BIEDT HULP AAN SLACHTOFFERS, GETUIGEN EN PLEGEREN VAN GEWELD IN AFHANKELIJKHEIDSRELATIES. ONZE OPDRACHT: VOORKOMEN VAN GEWELD, STOPPEN VAN GEWELD EN HULP BIEDEN BIJ DE GEVOLGEN VAN GEWELD.

NUMMER 9 • VOORJAAR 2018

Zangeres Dilana Smith over mensenhandel:
'Wegkijken is geen optie'

Schulden? Maak ze bespreekbaar

Yasmine reisde af naar Syrië
'Kutboerka. Kutpinguïn. Ik was er klaar mee'

Hoe maak jij de wereld mooier?

Onze meiden laten het zien

3 TABOES
IN BEELD:

- Vrouw slaat man
- Hoogbejaard en verkracht
- Jongens in de prostitutie

GEDRAGSPROBLEMEN BIJ JONGEREN

ONZICHTBARE LITTEKENS

ONZICHTBARE LITTEKENS

Gedragsproblemen bij jongeren

Nederland kent ongeveer 25.000 drop-outs per jaar: jongeren die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Vaak hadden zij al jaren een hoog schoolverzuim, sterk dalende schoolprestaties en pittige gedragsproblemen. Het televisieprogramma DREAM SCHOOL van de NTR probeert schoolverlaters weer op het juiste spoor te krijgen. Eric van 't Zelfde is rector van deze school en kijkt in dit artikel samen met professionals van Fier naar het verhaal achter dit gedrag: de littekens.

'Pas als jongeren vertrouwen hebben en ervaren dat het veilig is, kunnen ze open zijn en vertellen wat er met ze aan de hand is'

Onderuitgezakt zitten ze in de klas. Historicus Maarten van Rossem probeert de leerlingen wat bij te brengen over het vak geschiedenis, maar dat lijkt haast een onmogelijke opgave. De traditionele manier van lesgeven slaat niet aan bij de leerlingen van DREAM SCHOOL. Er ontstaat een discussie en de helft van de klas loopt de les uit. Met gefrustreerde leerlingen én een gefrustreerde docent tot gevolg. In het programma DREAM SCHOOL, dat dit jaar wordt uitgezonden in maart, april en mei proberen bekende Nederlanders schoolverlaters te inspireren om zichzelf te ontwikkelen. Dit doen zij onder leiding van kickbokser Lucia Rijker en rector Eric van 't Zelfde. De veertien jongeren die drie weken lang op DREAM SCHOOL zitten, zijn tussen de 15 en 23 jaar en zijn stuk voor stuk vastgelopen in het reguliere schoolsysteem. Ze hebben allemaal forse gedragsproblemen. Rijker en Van 't Zelfde hopen dat het de docenten van DREAM SCHOOL wél lukt om tot hen door te dringen.

WORSTELINGEN

Elke aflevering laat zien waar de jongeren mee worstelen. We zien korte lontjes, slechte concentratie, frustraties en wanhoop. Maar wat in het programma ook pijnlijk zichtbaar wordt, is hun enorme kwetsbaarheid. Langzaam gaan de jongeren hun schoolleiding vertrouwen en komt er meer openheid. Ze laten steeds meer zien van hun verleden, hun teleurstellingen, frustraties, wantrouwen, onzekerheid en pijn. 'Op DREAM SCHOOL zitten dezelfde jongeren als met wie ik in het dagelijks leven werk', zegt rector Eric van 't Zelfde. Hij kreeg landelijke bekendheid door de opmerkelijke resultaten die hij boekte op een van de slechtst presterende middelbare scholen van Nederland, OSG Hugo de Groot in Rotterdam. Hij maakte van deze school een van de best presterende van Nederland. Op de televisieschool ziet hij dezelfde mechanismen als in zijn dagelijks werk. 'Pas als jongeren vertrouwen hebben en ervaren dat het veilig is, kunnen ze open zijn en vertellen wat er met ze aan de hand is. Écht contact maken, daar gaat het om.'

Hij is heel helder over wat hij ziet bij al die jongeren met forse gedragsproblematiek. 'Ze zijn beschadigd. Ze hebben allemaal littekens. En zij zijn de dupe van

de kapotmaakfabrieken van scholen die we zo veel in Nederland zien. Scholen waar totaal niet meer wordt geïnvesteerd in aandacht en veiligheid. Bij DREAM SCHOOL zien we leerlingen bij wie onvoldoende gekeken is naar die littekens, waardoor ze alleen maar meer vastliepen.'

Angela Hauer, psychotherapeut en teamleider bij Fier in Groningen, ziet met haar team veel jongeren die zijn vastgelopen. 'In Nederland zijn we erg goed in symptoombestrijding. Vaak kijken scholen en hulpverleners naar het gedrag van de jongere en hoe we dat zo snel mogelijk weer in rechte banen kunnen krijgen. Maar waarom de jongere zich zo gedraagt, is een vraag die lang niet altijd wordt gesteld.'

De kwetsbare jongeren die door het ambulante team van Fier behandeld worden, hebben onder andere te maken met loverboyproblematiek, huiselijk geweld, seksueel geweld, vechtscheidingen of eerge relateerd geweld. Ze zijn vastgelopen door de trauma's waar ze mee worstelen, wat zich uit in gedragsproblemen. Bij jongeren die vastlopen door trauma's gaat het vaak niet goed op school, ze hebben moeite met concentratie, zijn brutaal en opstandig of trekken zich juist enorm terug. Ook speelt er vaak lusteloosheid, depressie en angst, ze slapen slecht en hebben nachtmerries. Deze symptomen van een posttraumatische stressstoornis (PTSS) zijn thuis en op school zichtbaar, maar lang niet altijd wordt er aan een trauma gedacht. 'Natuurlijk is niet elk kind dat vastloopt op school getraumatiseerd', zegt Hauer, 'maar het is wel belangrijk dat je bij verandering van gedrag kijkt naar wat een kind heeft meegemaakt. Er kán sprake zijn van PTSS. En dan kun je wel van alles willen doen aan het gedrag, maar het begint bij de oorzaak.'

GZ-psycholoog Fernke Bastiaanssen is net als Hauer werkzaam bij Fier in Groningen. Ze vertelt over de impact van chronische traumatisering op jonge leeftijd die ze ziet bij haar cliënten. 'Wanneer kinderen op jonge leeftijd te maken krijgen met chronische stress door bijvoorbeeld seksueel misbruik, verwaarlozing, huiselijk geweld of

mishandeling, lopen ze schade op in hun ontwikkeling en ontstaat er vaak stagnatie op verschillende terreinen.' Het gaat dan niet alleen over de leerprestaties, maar bijvoorbeeld ook over de sociale interactie met anderen. 'Het interne kompas is stuk, waardoor het moeilijk wordt om de juiste keuzes te maken', vertelt Bastiaanssen. 'Vanuit neurobiologisch onderzoek weten we dat chronische stress op jonge leeftijd invloed heeft op de ontwikkeling van de hersenen. Onder andere het centrum in de hersenen dat emoties reguleert ontwikkelt zich slechter, waardoor kinderen meer moeite hebben met het onder controle houden en krijgen van hun emoties. Wat stress óók doet, is delen van de prefrontale cortex uitschakelen, waardoor je bij bepaalde triggers vanuit een dierlijk instinct handelt: *fight or flight*. Oftewel vechten of vluchten. Problemen oplossen en helder nadenken werkt dan niet meer.'

HET VERHAAL VAN LELA

De twintigjarige Lela zou een jaar geleden nog zo kunnen deelnemen aan DREAM SCHOOL. Ze zocht op het vmbo constant de grenzen op. Ze werd vrijwel dagelijks de klas uitgestuurd en maakte het docenten bijna onmogelijk om les te geven. Dat haar gedrag het gevolg was van wat zij thuis meemaakte, wist niemand.

Lela was een baby toen ze met haar moeder en broer vanuit Turkije naar Nederland kwam. De eerste jaren was er constant spanning of het gezin wel een verblijfsvergunning zou krijgen. Ze verbleven in een asielzoekerscentrum en later in een sloopwoning. Na vijf jaar kregen ze te horen dat ze mochten blijven. Lela: 'En dat was het moment dat alle spanning er bij mijn moeder uitkwam. Ze raakte in een depressie en moest worden opgenomen.' Lela en haar broer kwamen in een pleeggezin. Als het even goed ging met haar moeder, mochten ze bij haar wonen. Maar als er iets gebeurde wat haar moeder uit balans bracht, gingen ze weer terug naar het pleeggezin. Haar moeder bleek naast een depressie een persoonlijkheidsstoornis te hebben.

'Mijn moeder heeft altijd losse handjes gehad. Ik kreeg regelmatig een pak slaag, maar ik had vooral last van het feit dat ik niks mocht en nooit een liefdevolle moeder zag. We moesten ons rustig houden en na schooltijd moest ik

ANGST, WOEDE EN AGRESSIE

Trauma wordt vooral geassocieerd met angst en slachtofferschap. Trauma's roepen echter niet alleen angst op, maar ook vaak woede en agressie. Een posttraumatische of chronische stressstoornis kent vier hoofdcategorieën aan symptomen: hyperactivering als gevolg van het blijvend verwachten van gevaar, dwangmatige herbeleving, vermijding en vervlakking van gevoelens en gedachten. Externaliserend probleemgedrag en delictgedrag kan vaak (mede) verklaard worden door woede en frustratie die samenhangen met traumatische gebeurtenissen en met de behoefte aan sensatie en kicks omdat jongeren door vervlakking van emoties moeite hebben emoties te ervaren en hiervoor sterke prikkels nodig hebben (*thrill seeking*).

Uit: Kinderen, mij een zorg. Betekenis en grenzen van de pedagogische civil society. Anke van Dijke en Linda Terpstra, Uitgeverij SWP Amsterdam, 2013.

meteen naar huis om in het huishouden te helpen en te koken. Ik had geen vriendinnen en werd op school gepest.' Op de basisschool was Lela een stil en teruggetrokken meisje. 'Mijn moeder heeft er altijd ingestampt dat alles bij ons thuis goed moest lijken en dat niemand te weten mocht komen wat er aan de hand was. En dus was ik een braaf meisje. Het enige wat misschien opviel was dat mijn cijfers op school kelderden. Van havo/vwo-niveau zakte ik in groep 8 naar vmbo-niveau.' Er kwamen veel hulpverleners bij het gezin over de vloer, maar Lela voelde zich niet door hen gesteund. 'Als mijn moeder zei dat ze het allemaal prima kon redden met de kinderen, namen ze dat gewoon aan. Later zag ik in mijn dossier dat ze wel vermoedden dat er sprake was van verwaarlozing en mishandeling, maar ze hebben daar niks mee gedaan. Ze hebben me nooit gevraagd of het veilig was.'

Jongeren DREAM SCHOOL
Fotografie: Wim Kluvers

HEFTIGER DAN OOI

Op de middelbare school besloot Lela dat het anders moest. Ze wilde zich absoluut niet meer laten pesten en bovendien wilde alles in haar losbreken uit de beklemmende thuissituatie. 'Ik besloot overal schijt aan te hebben en nam me voor om een lastpak te worden. Heel gek, maar het was een bewuste keuze om op school de touwtjes in handen te nemen. Thuis mocht ik nog steeds niks, maar het was alsof ik op school juist negatief móest doen.'

Lela zakte van vmbo-tl naar vmbo-kader, leverde haar stukken niet of te laat in, had een grote mond en spijbelde óf werd de klas uit gestuurd. Regelmatig kreeg Lela's moeder telefoontjes van school. 'Na elk telefoontje kreeg ik klappen. Het begon met haar handen of een slipper, maar steeds vaker pakte ze het snoer van de stofzuiger of sleurde ze me aan mijn haren door de kamer en sloeg mijn hoofd tegen de muur. Vaak zei ze dat mijn broer haar moest helpen en nam hij het geweld over. Op school had ik af en toe gesprekken met mijn mentor of zorgcoördinator, maar ik durfde niks te zeggen. En ze vroegen niet door.'

Toen ze zeventien was, ging Lela naar het mbo en besloot ze weer 'normaal' te doen en zich weer aan te passen. Het probleemgedrag was van de een op andere dag voorbij. 'Ik wist dat het voor mijn toekomst belangrijk zou zijn om een diploma te halen en bovendien waren de klappen die ik door mijn gedrag kreeg, haast niet meer vol te houden.' Vlak daarna besloot haar moeder dat ze uitgetrouwelijk moest worden. 'Een kennis van mijn broer vroeg haar om

mijn hand. Ik durfde geen nee te zeggen, had eigenlijk ook geen keus. In die tijd zocht ik via de chat contact met hulpverleners van Fier. Hier kon ik af en toe mijn hart luchten. Uiteindelijk zei ik toch nee tegen het huwelijk. Toen zijn mijn moeder en broer woedend geworden. Ik maakte hen belachelijk en schond de eer van de familie. Het geweld daarna was heftiger dan ik ooit had meegemaakt. Ik dacht dat ze me zouden doodslaan. Die nacht ben ik gevlucht naar een vriendin.'

Lela is daarna in behandeling gekomen bij Fier. Ze heeft kort in de opvanggroep Zahir gezeten, nu wordt ze ambulantly behandeld bij Fier in Groningen. 'Ik heb pas door de behandeling gemerkt wat de impact van het geweld op me is. Ik wist eigenlijk niet beter. Ik heb veel te verwerken en ik moet leren om keuzes voor mezelf te maken. Ook zie ik nu dat mijn moeder ook een slachtoffer is door wat zij heeft meegemaakt. En dat geldt ook voor mijn broer. Na de zomer ga ik me weer richten op school, nu neem ik de tijd om alles een plekje te geven en mijn leven weer op de rit te krijgen.'

'Ouders willen het beste voor hun kind. Meestal kun je je zorgen kenbaar maken'

'Praat erover, creëer openheid en dan komen de jongeren vanzelf met hun verhalen'

VRAGEN DURVEN STELLEN

Hauer en Bastiaanssen zien na maanden van intensieve behandeling en begeleiding een heel andere Lela dan het meisje dat via Chat met Fier contact met hen zocht. Het verhaal van Lela laat zien dat het belangrijk is om naar gedragsverandering te kijken, zegt Hauer. 'De signalen waren er wel degelijk en ook al heel lang. Als een kind opvallend gedrag laat zien, is het belangrijk om in gesprek te gaan. En dan vooral de vraag te stellen: waarom? Waar komt het gedrag vandaan? Alle gedragsproblemen hebben een verklaring; vaak is gedrag een signaal van iets anders.' 'Het gaat erom dat je de goede vragen durft te stellen en durft door te vragen', vult Bastiaanssen haar aan. 'En investeer in de vertrouwensband. Zorg als professional, leerkracht, dat je beschikbaar bent, betrouwbaar bent. Wees je bewust van het loyaliteitsconflict. En stap naar ouders toe, zoek een ingang. Ouders willen het beste voor hun kind en daarom kun je je zorgen meestal kenbaar maken. Als het niet goed gaat met een kind, vertel dan wat je ziet en ga samen met de ouders op onderzoek uit: hebben jullie een idee hoe dat komt? Zijn er dingen die niet goed gaan? Heeft je kind iets naars meegemaakt? Scholen kunnen hier een belangrijke rol in vervullen.'

Dat erkent Eric van 't Zelfde. Toen hij in 2009 op OSG Hugo de Groot kwam werken, zag hij een school die op weg was naar de afgrond. Criminaliteit, forse gedragsproblematiek, oververmoeide leraren en gefrustreerde leerlingen. 'Ik zag heel veel onbegrepen gedrag bij de jongeren op school. En mijn ervaring is dat probleemgedrag altijd voortkomt uit pijn. Altijd. Trauma betekent in het Grieks niet voor niets litteken. En om het gedrag te veranderen, móet je terug naar het litteken. Hiervoor heb je topmensen nodig in het onderwijs. Deze problematiek verdient specialistische mensen. Die moet je als school in huis halen. Vaak zie je dat scholen slecht presterende docenten een rol in het zorgteam geven. Dat moet je echt niet doen. Hierin moet je juist investeren.'

PASSIE

Van 't Zelfde trok een heel ervaren kracht aan die één taak had: achter de reden van verzuim komen. 'Spijbelen is vaak een eerste signaal dat het met een leerling niet goed gaat. De dame die bij mij het verzuim deed was een voormalig directrice van een praktijkschool. Zeer gedreven en met een ongekeerde expertise. Zij rook het als er iets niet klopte en door haar manier van contact maken kreeg ze het voor elkaar dat de jongeren open durfden te zijn. Zij wist altijd wat de vervolgstap moest worden. De mentoren kregen een terugkoppeling van het gesprek dat zij met de leerling hield, zodat de mentoren konden leren van haar expertise. Vaak werd het zorgteam betrokken.'

Van 't Zelfde investeerde flink in de zorg, hij trok een ervaren zorgcoördinator en een orthopedagoog aan. Bovendien kregen de mentoren zeer veel uren om het mentoraat uit te voeren. 'Persoonlijk contact en begrip van de thuissituatie was voor ons cruciaal op weg naar succes. Wanneer bleek dat wij voorbij onze expertise dreigden te gaan, werd het externe Zorg Advies Team betrokken en schakelden we begeleiding in van het wijkteam of een zorginstelling.'

Naast de zorg stond de school bol van betrokkenheid, aandacht en passie. Volgens Van 't Zelfde draait het daar om bij een succesvolle aanpak van probleemleerlingen. 'Goed onderwijs begint bij de basis: een team dat gekwalificeerd is voor de taken die er liggen. En dat gaat echt verder dan het vak geven. Drie dingen staan voor mij voorop: vertrouwen, veiligheid en excellentie. De relatie met het kind is daarin essentieel. Als een kind jou niet kan vertrouwen, komt het niet tot leren. De sfeer moet warm zijn, de leerling moet zich een welkome gast voelen. Bovendien moet je praten over onderwerpen als vrijheid van keuzes maken, seksualiteit, loverboys en geweld. Praat erover, creëer openheid en dan komen de jongeren vanzelf met hun verhalen.'

GEWELD DOORBREKEN

Zowel de dossiers van de leerlingen van DREAM SCHOOL als de dossiers van zijn leerlingen op OSG Hugo de Groot laten zien dat zorg en onderwijs vaak langs elkaar heen werken, zegt Van 't Zelfde. 'Er zijn vaak veel professionals aan het werk met deze jongeren en hun gezinnen, maar ze hebben vaak te weinig kennis om écht in gesprek te gaan met ouders en leerlingen en voor huisbezoeken is al helemaal geen tijd. Terwijl als je echt wilt weten wat er met jongeren aan de hand is, je moet werken op de plekken waar de jongeren zich begeven: thuis, op school en op straat. In wijkteams moeten weer echte wijkverpleegkundigen zitten en de wijkagent moet weer een bekend gezicht zijn. Jongerenwerkers moeten de scholen in, praten met docenten, contact maken op de plekken waar de jongeren zijn. Zo leer je elkaar kennen, en kun je elkaar versterken vanuit de eigen deskundigheid.'

Daar zijn waar de jongeren zijn. Dichtbij. Daar doen de ambulante teams van Fier hun werk. 'En dat doen we samen met bijvoorbeeld de school, maar ook met de wijkteams en andere hulpverleners', zegt Angela Hauer. 'We kijken altijd naar meerdere levensgebieden. Om geweld écht te doorbreken, moet je op al die gebieden werken. Naast traumabehandeling, geven we begeleiding thuis, kijken we met andere professionals mee en werken we aan participatie, zodat jongeren zo snel mogelijk weer kunnen deelnemen aan onderwijs en een veilig sociaal leven kunnen opbouwen. De impact van geweld is groot op het hele gezin. Daarom bieden we behandeling en begeleiding aan het hele systeem.'

Van 't Zelfde heeft nog één tip voor het onderwijs. 'Je ziet tegenwoordig dat scholen zoekende zijn naar hun unique selling points. Ik vind dat scholen weer terug naar de basis moeten. Naar een school waar een conciërge banden plakt, waar een kantinedame weet wie honger heeft en wat extra's kan toestoppen. Een school waar warmte is. Dan kun je als school het verschil maken voor kwetsbare jongeren.' ●

De afleveringen van DREAM SCHOOL zijn terug te kijken via Uitzending Gemist.

MEER LEZEN?

Superschool - Het succesverhaal van een bevlogen schooldirecteur
Eric van 't Zelfde

In 2009 werd Eric van 't Zelfde directeur van een van de slechtste scholen van Rotterdam. Een school met slechts 34 aanmeldingen van nieuwe leerlingen, dramatische examenresultaten, vermoeide docenten en criminaliteit. Van 't Zelfde pakte de problemen buiten de gebaande paden aan. In 'Superschool' beschrijft Eric van 't Zelfde zijn levensgeschiedenis en vertelt hij het bevlogen verhaal van zijn school en de mensen die daar rondlopen.

Eric van 't Zelfde (1972) was leraar in Den Haag, Scheveningen en Gorinchem, voordat hij in 2009 directeur werd van de Hugo de Groot in Rotterdam.

FIER IN GRONINGEN

Op onze locatie in Groningen bieden wij ambulante begeleiding en behandeling. We werken nauw samen met andere professionals in de regio. Fier Groningen biedt (online) advies, crisisinterventie, opvoedingsondersteuning, begeleiding en behandeling in situaties van geweld. Hierbij gaat het om kindermishandeling, pesten, loverboyproblematiek, eergelateerd geweld, seksueel geweld, complexe scheiding, mensenhandel en ouderenmishandeling.

Contactgegevens:

Laan Corpus den Hoorn 102-2
9728 JR Groningen
088 - 20 80 000
aanmeldingen@fier.nl